

VERTROUWELIJK

Aan de aandeelhouders van
N.V. Waterbedrijf Drenthe

Contactpersoon	[REDACTED]
Telefoon	[REDACTED]
Uw kenmerk	5/2.3/2017000304
Ons kenmerk	u.17.01717
Bijlagen	-
Datum	28 februari 2017

Onderwerp   Reactie op feitenrapport EY

Geachte aandeelhouders,

Tijdens de Algemene Vergadering van aandeelhouders op 10 februari 2017 heeft u de Raad van Commissarissen verzocht om voor 1 maart aanstaande een reactie op het feitenrapport van Ernst & Young toe te zenden aan de aandeelhouders. In vervolg op ons eerdere commentaar zenden wij u hierbij een reactie die met Raden en Staten gedeeld kan worden.

Onze reactie zenden wij u vertrouwelijk toe. Het is immers aan u om te bepalen op welke wijze u de betreffende gemeenteraad of Provinciale Staten wilt informeren.

Activiteiten Indonesië

De meerderheidsdeelnemingen van WMD in Indonesische waterbedrijven zijn in 2005 tot stand gekomen nadat door het Rijk vanuit ontwikkelingssamenwerkingsperspectief was ingezet op publiek-private samenwerking ten behoeve van drinkwater en sanitatie. WMD bood zich daarvoor als partner aan. Deze deelnemingen hebben in 2016 tot omvangrijke voorzieningen geleid. Het Eigen Vermogen van WMD is daardoor aangetast. De solvabiliteit is sterk verslechterd. De jaarrekening 2013 moest door foutenherstel in de openingsbalans van 2014 worden herzien. Dat zijn zeer uitzonderlijke gebeurtenissen voor een 100% overheidsbedrijf. En dat in de drinkwatersector, die door degelijkheid en betrouwbaarheid wordt gekenmerkt. Een bedrijf dat opereert met publiek geld, heeft daaromtrent een publieke verantwoordingsplicht.

Naast de miljoenenverliezen als zodanig is er sprake geweest van gebrek aan kennis en inzicht in het door WMD in Indonesië gelopen risico. We constateren dat de directie ons en de externe accountant belangrijke informatie heeft onthouden. Gedeeltelijk was deze informatie, na de kennisname ervan, directe aanleiding voor de correctie van de jaarrekening 2013 door foutenherstel in die van 2014. Belangrijk daarbij was het in opdracht van het Ministerie van Buitenlandse Zaken geschreven zgn. *Final Evaluation* rapport uit 2013. Dit rapport was zeer kritisch over WMD's Indonesische joint ventures. Een ander belangrijk voor ons achtergehouden document was de brief van Minister Ploumen uit mei 2013 waarin WMD werd opgeroepen de vorderingen op de Indonesische deelnemingen kwijt te schelden en de relatie met hen te herzien. Beide documenten waren direct of in afschrift gericht aan de directeur van WMD.

De gang van zaken in Indonesië roept diverse vragen op. U heeft als aandeelhouders die vragen ook gesteld: Hoe het kon gebeuren? Zijn er niet eerder alarmsignalen afgegaan? Was dit niet eerder zichtbaar? Heeft de directie wellicht buiten zijn bevoegdheden geopereerd? Hoe heeft het toezicht van de Raad van Commissarissen gefunctioneerd? Heeft de Raad van Commissarissen wel voldoende doorgevraagd? etc.

Vertrouwelijk feitenonderzoek Ernst & Young

Na overleg met de externe accountant heeft de Raad van Commissarissen in juni 2016 besloten opdracht te geven voor een feitenonderzoek uit te voeren door Ernst & Young. De reikwijdte van dat onderzoek en de vertrouwelijke aard ervan riep, zo bleek ons recentelijk, bij diverse raden en de staten vragen op. Daarom lichten we de aanleiding en de reden voor dat onderzoek toe.

In 2015 is, eerst onder leiding van de toenmalige directeur en de toenmalige controller, gewerkt aan de jaarrekening 2014. Daarbij ontstonden steeds meer fricties met de externe accountant. Er zou sprake zijn van niet tijdige, onvolledige en onjuiste informatieverstrekking aan de Raad van Commissarissen en de accountant. De Algemene Vergadering van Aandeelhouders besloot vervolgens eind 2015 op voorstel van de Raad van Commissarissen het afronden van de jaarrekening 2014 in handen te leggen van een medecommissaris en benoemde vervolgens de nieuwe interim-directeur, die op 1 april 2016 aantrad. Deze kreeg onder meer als opdracht de Indonesische situatie helder in beeld te brengen en daarna versneld af te bouwen. Na een aantal weken concludeerde deze laatste dat aanzienlijke extra voorzieningen op de Indonesische deelnemingen noodzakelijk waren. Hij bracht bovendien het, tot dan toe voor de Raad van Commissarissen en de externe accountant onbekende, Final Evaluation rapport boven tafel. Wij konden, met de externe accountant, niet anders concluderen dan dat de binnen WMD aanwezige kennis van dit rapport voorafgaand aan het opstellen van de jaarrekening 2013, had moeten leiden tot een andere waardering van de Indonesische activiteiten. De jaarrekening 2013 gaf daarmee geen getrouw beeld van vermogen en resultaat. De conclusie was dan ook dat dit moest leiden tot correctie van de jaarrekening 2013.

Vervolgens bleek dat onze voormalige medecommissaris wél op de hoogte was van het Final Evaluation rapport. Als voormalig bestuurslid van de Stichting Waterprojecten Oost-Indonesië (SWOI) was hij eind 2012 met eerste versies ervan geconfronteerd. Uit de notulen van bestuursvergaderingen blijkt dat het SWOI-bestuur kennis had van het Final Evaluation rapport en daar meermalen over heeft gesproken. Dit was hem bekend.

Voor de externe accountant was dit, in de aanloop naar de totstandkoming van de jaarrekening 2014, de tweede maal dat een bestuurder van WMD niet tijdig, onvolledig en onjuist informatie had verstrekt. De externe accountant vroeg zich af of niet de gehele Raad van Commissarissen deze informatie eerder had ontvangen. Bij de Raad van Commissarissen rezen vragen over de kennis van het rapport bij de toenmalige accountant (die toen zowel accountant was van WMD als de SWOI). Daarenboven was er, zowel bij de Raad van Commissarissen als de externe accountant, twijfel over de volledigheid van beschikbare relevante informatie, vooral nu steeds nieuwe en tot dan toe bij hen niet bekende informatie opdook. Onder die omstandigheden was het niet mogelijk tot een afronding van de jaarrekening 2014 te komen.

Dat was de aanleiding om Ernst & Young de opdracht te geven een feitenonderzoek te verrichten. Een onderzoek gericht op een reconstructie van wie, wanneer van het bestaan en de inhoud van het Final Evaluation rapport op de hoogte waren en voorts gericht op de wijze waarop de personen die op de hoogte waren van de inhoud van het rapport hierover hebben gecommuniceerd, met wie en op welk moment. Het onderzoek had betrekking op de periode 1 januari 2012 tot en met 31 mei 2016. Het ging daarbij vooral om waarheidsvinding, waarbij de geïnterviewden op basis van vrijwilligheid hun medewerking verleend hebben. Dat brengt beperkingen met zich zoals die gelden voor persoonsgerichte onderzoeken. De belangrijkste daarvan is dat het rapport niet publiekelijk bekend kan worden gemaakt.

- 2) *Diffuus beeld rol en positie SWOI*: eveneens achteraf moeten we concluderen dat het gebruiken van een aparte Stichting, de Stichting Waterprojecten Oost-Indonesië (SWOI), ter doorgeleiding van de van het Ministerie van Buitenlandse Zaken ontvangen ontwikkelingshulpgelden bestemd voor de WMD-deelnemingen, niet heeft bijgedragen aan een helder beeld. De rol van de directeur van WMD als secretaris van de SWOI was evenmin duidelijk. Risico's die uiteindelijk WMD-groep risico's waren, werden voornamelijk dan wel uitsluitend in het SWOI-bestuur besproken en de Raad van Commissarissen werd daarover door de directie niet volledig, niet tijdig en niet juist geïnformeerd. De Raad van Commissarissen beschouwde die risico's op grond van de informatie van de directeur en de activiteiten van de SWOI - achteraf - ten onrechte als in eerste instantie vallende onder de verantwoordelijkheid van de SWOI. De separaat door de SWOI uitgebrachte jaarverslagen bevestigden dat beeld. Pas in het najaar van 2015, in het kader van de afronding van de jaarrekening 2014, is de cruciale dubbelfunctie van de directeur, als zowel directeur van WMD als secretaris van de SWOI, duidelijk geworden. In combinatie met de organisatorische en economische verwevenheid en de feitelijke doorslaggevende invloed in de SWOI is deze situatie toen primair door de externe accountant gekwalificeerd als omstandigheid die tot consolidatie van de SWOI in de WMD-jaarcijfers noopte.
- 3) *Onvoldoende heldere signalen externe accountant*. Uit het EY-rapport is naar voren gekomen dat de toenmalige verantwoordelijke accountant de bagatelliserende uitslatingen van de directeur over de aard van het Final Evaluation rapport voor waar heeft aangenomen en dientengevolge dit rapport niet heeft opgevraagd en bestudeerd. Achteraf moeten we constateren dat de op zich waarschuwend bewoordingen in het accountantsverslag (de management letter 2013) van 23 mei 2014 veel zwaarder gewogen hadden moeten worden. Echter de verstrekte informatie was onvoldoende om een adequate weging te kunnen maken. In dat accountantsverslag werd opgemerkt onder het hoofd "Significante aangelegenheden" dat de positie van de Indonesische waterbedrijven nog onvoldoende financieel duurzaam was en dat het onzeker was of de bedrijven in staat waren alle leningen aan de WMD-dochter Tirta Drenthe B.V. terug te betalen. De vermelding dat een aantal scenario's was uitgewerkt om de bestaande situatie te verbeteren gekoppeld aan de bij de jaarrekening afgegeven goedkeurende verklaring en de stelling dat de accountant voldoende zekerheid heeft verkregen "over de getrouwheid van cijfers van de Indonesische activiteiten in het kader van onze verantwoordelijkheid voor de controle van de geconsolideerde jaarrekening" hebben de Raad van Commissarissen niet tot extra alertheid aangespoord. Dat werd in de hand gewerkt doordat het door de directeur in de AvA vergadering van 26 juni 2014 geschetste (en achteraf gezien onvolledige en onjuiste) beeld van WMD's financiële exposure in Indonesië niet door de aanwezige accountant werd weersproken. Toen werd bij de bespreking van de jaarrekening 2013 door de directeur voor wat de Indonesische schulden betreft uitsluitend melding gemaakt van € 11 miljoen aan via de SWOI aan de Indonesische deelnemingen doorgeleende middelen;
- 4) *Onvoldoende helder zicht op Indonesische risico's door vennootschappelijke structuur*; de kerstboom aan vennootschappen en inzonderheid de gehanteerde vennootschappelijke structuur voor de Indonesische deelnemingen heeft het zicht op de omvang van de Indonesische risico's ontnomen. De Indonesische deelnemingen ressorteerden onder zgn. "Eiland B.V.s", die op hun beurt uitiem hingen onder Indowater B.V., een 100% dochteronderneming van Noordwater B.V. (een 100% dochteronderneming van WMD). De leningen van de WMD-groep aan de Indonesische deelnemingen waren verstrekt door Tirta Drenthe B.V., eveneens een 100% dochter van Indowater B.V. Aangezien de Indonesische deelnemingen meerderheidsdeelnemingen zijn en als groepsmaatschappijen kwalificeerden werden zij in de consolidatie betrokken, zodoende vielen de lening posities (uitgeleend geld en opgenomen geld) tegen elkaar weg. Om de omvang van de uitstaande lening positie te kunnen zien, zou moeten worden gekeken naar de balans van Tirta Drenthe BV. Deze is nimmer separaat verstrekt aan de RvC, wij hebben er overigens ook niet om gevraagd;

- 5) *Cruciale rol voormalig medecommissaris*; onze medecommissaris van 1 februari 2013 tot en met 10 december 2015 was voorafgaand aan zijn lidmaatschap van de RvC bestuurslid van de SWOI. Gelet op zijn kennis van de Indonesische deelnemingen en zijn financiële ervaring werd hij voorzitter van de audit commissie van de RvC. Hij heeft in die rol in belangrijke mate op de oordeelsvorming van de RvC invloed gehad. Wij moeten achteraf constateren dat hij van de hoed en de rand wist maar zijn medecommissarissen daar niet correct van op de hoogte heeft gesteld. Voorts stond hij aanzienlijk minder kritisch tegenover de waardering van de Indonesische activiteiten dan gerechtvaardigd was. Wij betreuren het dat wij als commissarissen zijn meegegaan in de door hem ondersteunde beeldvorming van de directeur van de nieuwe partner van PWC toen deze (wellicht communicatief minder handig, maar naar bleek inhoudelijk volkomen terecht) vanaf begin 2015 steeds kritischer geluiden begon te ventileren over m.n. de Indonesische activiteiten;
- 6) *Geen zelfstandige geluiden WMD-organisatie*; de mensen uit de WMD-organisatie waar de RvC rechtstreeks contact mee had hebben geen afwijkende geluiden laten horen waar het de Indonesische activiteiten betreft. Zij hebben ons ook niet gewezen op het bestaan van het Final Evaluation rapport. Wij hebben dit in 2016 met het Management Team besproken. Ons bleek dat de meesten van hen eveneens informatie over de Indonesische activiteiten was onthouden. Pas in april 2016 heeft de nieuwe bestuurder deze informatie opgediept en deze aan de Raad van Commissarissen overlegd. Wij moeten achteraf constateren dat de commissie De Boer met de stelling in het rapport 'Helder Water, helder bestuur' (juni 2015) dat er intern meer sprake zou moeten zijn van 'countervailing powers' en meer interne checks & balances, de spijker op de kop heeft geslagen.

Onderzoek krijgt vervolg

Zoals eerder aangegeven heeft een 100% overheidsbedrijf als WMD, dat publiek geld inzet om maatschappelijke doelstellingen te verwezenlijken, ook een daarbij passende verantwoordingsplicht. Het afschrijven van per saldo € 10,7 miljoen in het kader van het foutenherstel per 31 december 2013 van het eigen vermogen is overwegend aan de Indonesische activiteiten toe te schrijven.

De opbouw van het Indonesië risico door WMD vond vooral plaats in de periode 2005 tot en met 2011. Door de aandeelhouders is gevraagd onderzoek te verrichten naar de vraag hoe dit kon gebeuren. Indringend moet worden gekeken naar de vraag of het aangaan van dit risico al dan niet binnen de bevoegdheden van de directie lag, of daarover correct is gerapporteerd en of op een juiste wijze toezicht daarop is uitgeoefend. Wij hebben dat na overleg en in afstemming met de aandeelhouders opgepakt door nu een opdracht te verlenen aan Trip Advocaten en Ernst & Young. Dat onderzoek is als volgt voor de door hen te beschouwen periode 2005 tot 1 april 2016 uitgewerkt:

- 1) Trip: breng de statutaire en reglementaire bevoegdheden van de directeur in de beschouwde periode in kaart en beschrijf aan de hand van de bestudeerde notulen van de RvC en de AvA wat de specifieke bevoegdheid inzake de Indonesische activiteiten inhield;
- 2) EY: stel aan de hand van de jaarrekeningen uit de beschouwde periode (incl. de vennootschappelijke cijfers van Tirta Drenthe BV) de omvang van de door WMD-groep (buiten de SWOI-gelden) geïnvesteerde bedragen in Indonesië vast per ultimo van ieder jaar uit de beschouwde periode, alsmede de in die jaren ten laste van de resultatenrekening van WMD gebrachte kosten Indonesië;
- 3) Trip: trek conclusies uit 1) en 2) waar het betreft de vraag of al dan niet buiten de bevoegdheden is getreden door de directie in de beschouwde periode en zo ja in welke mate. Neem daarbij de verleende décharge bij het vaststellen van de jaarrekeningen in de beschouwingen mee;
- 4) EY: kwalificeer de door de directie in de beschouwde periode verstrekte risicoprofielen;
- 5) Trip: kwalificeer het directie optreden in de beschouwde periode waar het betreft het inzicht geven in de omvang van de risico's en het opereren binnen de begrenzing van de bevoegdheden;
- 6) Trip: adviseer of al dan niet op grond van 1) – 5) nadere stappen in rechte zijn aan te bevelen. Betrek daarbij de evt. stappen richting verzekeraar van de bestuursaansprakelijkheid;
- 7) Trip en EY: rapporteer in beginsel in een vorm die publiekelijke verspreiding toestaat (gegeven de aandeelhouderswens in dezen) en tracht dit onderzoek binnen een periode van vier weken af te ronden.

Wij zullen het rapport van Trip en EY zodra dat is opgeleverd ter beschikking stellen aan de aandeelhouders en ter bespreking voorleggen aan de aandeelhoudersvergadering. Desgewenst worden de aandeelhouders in de gelegenheid gesteld deze informatie te delen en te bespreken met de respectieve raden en staten.

Tot slot

Wij zijn als Raad van Commissarissen in de afgelopen periode zeer intensief betrokken bij de ontwikkelingen bij WMD. In de komende periode willen wij er voor zorg dragen dat zaken goed kunnen worden overgedragen, zodat de nieuwe directeur en nieuwe Raad van Commissarissen met een schone lei kunnen beginnen. Daarmee bedoelen wij onder meer het vaststellen van de jaarrekeningen 2015 en 2016, het saneren van de niet-kernactiviteiten in Nederland, het versneld afstoten van de activiteiten in Indonesië, het zeker stellen van de vreemd vermogen financiering op termijn, het concretiseren van de aanbevelingen van de commissie De Boer en de werving en selectie van een nieuwe directeur en nieuwe Raad van Commissarissen in lijn met de aangepaste corporate governance.

Het is onze inzet om het zo te doen.

Hoogachtend,

A handwritten signature in black ink, appearing to be a stylized 'L.O.' followed by a large, flowing flourish.

President-Commissaris NV Waterbedrijf Drenthe